

บทที่ 5

บทสรุป

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในอนาคต โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2) เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในอนาคต 3) เพื่อประเมินรูปแบบในการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันและวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยในอนาคต ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคลากรในมหาวิทยาลัยสงฆ์ จำนวน 397 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ให้กับกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทย หลังจากนั้นจึงดำเนินการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis) โดยวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Principal Component Analysis) และหมุนแกนขององค์ประกอบแบบตั้งฉาก (Orthogonal Rotation) ด้วยวิธีการวารีแมกซ์ (Varimax Rotation) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป แล้วจึงคัดเลือกองค์ประกอบโดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกองค์ประกอบโดยจำนวนตัวแปรในแต่ละองค์ประกอบต้องมีตัวแปรบรรยายตั้งแต่ 3 ตัวแปรขึ้นไป มีน้ำหนักขององค์ประกอบแต่ละตัวแปร ตั้งแต่ 0.3 ขึ้นไป และต้องมีค่าไอเกน (Eigen values) ตั้งแต่ 1 ขึ้นไป

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในอนาคต แบ่งเป็น 2 ชั้น กล่าวคือ ชั้นที่ 1 การสร้างรูปแบบฉบับร่างการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในอนาคต โดยการจัดกลุ่มขององค์ประกอบและร่างแผนภาพของรูปแบบตามรายละเอียดให้มีความสัมพันธ์กัน ชั้นที่ 2 การตรวจสอบรูปแบบฉบับ

ร่าง โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 21 รูป/ คน ด้วยการประยุกต์ใช้วิธีเดลฟาย (Delphi Technique) จำนวน 2 รอบ ซึ่งในรอบที่ 1 ได้นำรูปแบบและเครื่องมือประเมินรูปแบบ ไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาแล้วหาค่ามัธยฐาน (Median: Mdn) และค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ (Interquartile range: IR) แล้ววิเคราะห์ข้อมูลของรอบที่ 1 หลังจากนั้นได้นำผลการวิเคราะห์กลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาอีกครั้งพร้อมกับแบบสอบถามในรอบที่ 2 เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญยืนยันความคิดเห็น เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในรอบที่ 1 เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) แบบสอบถามรอบที่ 2 เป็นแบบสอบถามชุดเดียวกับแบบสอบถามในรอบที่ 1 แต่จะแสดงค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญโดยส่งทางไปรษณีย์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่ามัธยฐาน (Median: Mdn) ค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ (Interquartile range: IR) ของแบบสอบถามเป็นรายชื่อ

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในอนาคต ประเมินใน 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นประโยชน์และด้านความเป็นไปได้ ผู้ประเมินรูปแบบได้แก่ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 22 รูป เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) เก็บรวบรวมข้อมูล โดยส่งแบบสอบถามถึงผู้ประเมินทางไปรษณีย์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยคำนวณหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เกณฑ์การตัดสินผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทยในอนาคต จะต้องมีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไปจึงจะถือว่ารูปแบบมีความเหมาะสม เป็นประโยชน์ และมีความเป็นไปได้

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในอนาคต ปรากฏผลดังต่อไปนี้

1.1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย

1.1.1 ด้านโครงสร้างของมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ผู้บริหารมีภาวะผู้นำมากยิ่งขึ้น ให้มีการแก้ไขปรับปรุงกระจายอำนาจการบริหารงานในหน่วยงานต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย ได้แก่การบริหารงานบุคคลและการ

บริหารงานงบประมาณให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และให้มีการจัดรูปแบบการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่าง มหาวิทยาลัยส่วนกลาง วิทยาเขต วิทยาลัยและหน่วยวิทยบริการ

1.1.2 ด้านการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะ มีการวางแผนพัฒนามหาวิทยาลัยให้แน่นอนในอนาคตโดยมีการวางแผนกลยุทธ์ ระยะยาว (Strategic Planning) และการวางแผนปฏิบัติการประจำปี (Operational Planning) ในทุกระดับของหน่วยงานในสังกัดมีการปรับปรุงโครงสร้างเงินเดือน ค่าตอบแทน และ ผลประโยชน์เกื้อกูลอื่นของบุคลากร ในมหาวิทยาลัย เพื่อสร้างขวัญกำลังใจบุคลากร และมีการ ร่วมมือทางวิชาการ การพัฒนามูลนิธิ กับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศให้ มากยิ่งขึ้น

1.1.3 ด้านการผลิตบัณฑิตและการพัฒนาหลักสูตรของมหาวิทยาลัยสงฆ์ อยู่ใน ระดับมากโดยเฉพาะ มีการขยายการผลิตบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษา ทั้งประกาศนียบัตร ปริญญาโท ปริญญาเอก ทางด้านพุทธศาสนาให้มากขึ้น มีการผลิตบัณฑิตในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่ สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและความสนใจของผู้เรียน และมีการเปิดโอกาสให้ทุกคน ทั้งฆราวาส และ บรรพชิตได้เข้ามาศึกษาเล่าเรียนโดยไม่มีภาระจำกัดส่วนตัวมารับ

1.1.4 ด้านการบริการสังคมของมหาวิทยาลัยสงฆ์อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะ มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางการอบรมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับประชาชนในท้องที่บริการของ มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเป็นศูนย์รวมในการศึกษา และปฏิบัติวิปัสสนา กัมมัฏฐานในท้องที่ บริการของมหาวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญอันดับต้น ๆ ในการแก้ปัญหาสังคม และปัญหาส่วนบุคคล โดยอยู่บนพื้นฐานทางพุทธศาสนา

1.1.5 ด้านการวิจัยและพัฒนา ของมหาวิทยาลัยอยู่ในระดับมาก โดยรายการ ที่น่าสนใจ ได้แก่ มหาวิทยาลัยจัดตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนาที่เป็นหน่วยงาน เทียบเท่าคณะ เพื่อบริหารงานวิจัยของมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยที่เน้นทาง พุทธศาสนาเป็นหลัก มหาวิทยาลัยเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมทางการวิจัย (Symposium) เสนอผลงานวิจัยทุก ๆ ปี และมหาวิทยาลัยร่วมมือกับหน่วยงานอื่น เช่น สำนักพุทธศาสนา สภาวิจัยแห่งชาติ หรือองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเพื่อขอทุนการวิจัยให้แก่บุคลากร ของมหาวิทยาลัยให้มากยิ่งขึ้น

1.1.6 ด้านทะนุบำรุงศาสนาและศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยอยู่ในระดับ มาก โดยรายการที่น่าสนใจ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมีการอบรมด้านพระพุทธศาสนา และการจัดการ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้ประชาชนรัก และ หวงแหนศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง

มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางด้านพุทธศิลป์ทุกแขนงวิชา ทั้งด้านจิตรกรรม ประติมากรรม หรือสถาปัตยกรรมทั่วทุกภาคภูมิศาสตร์ในประเทศไทย และมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ สถานด้านศิลปวัฒนธรรม และด้านพุทธศิลป์ตามความพร้อม ในหน่วยงานในสังกัดของ มหาวิทยาลัย

1.1.7 ด้านการส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ของมหาวิทยาลัยอยู่ในระดับมาก โดยรายการที่น่าสนใจ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมีบทบาทสำคัญและมีส่วนร่วมกับศูนย์กลาง พระพุทธศาสนาแห่งโลก มหาวิทยาลัยมีบทบาทในการส่งเสริมเด็กและเยาวชนของชาติสนใจ ในพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น และมหาวิทยาลัยร่วมมือ และช่วยเหลือมหาเถรสมาคม ในการสร้างเครือข่ายบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบรูปแบบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในอนาคต

ผลจากการวิเคราะห์องค์ประกอบ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis) พบว่า องค์ประกอบรูปแบบการจัดการศึกษา ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ประกอบด้วยองค์ประกอบ 10 องค์ประกอบและตัวแปร 58 ตัวแปร โดยได้เรียงลำดับตัวแปร ตามน้ำหนักองค์ประกอบจากมากไปหาน้อยดังต่อไปนี้

องค์ประกอบที่ 1 เป้าหมายการดำเนินงานขององค์กร

1. มีการปรับเปลี่ยนบทบาทของหน่วยงานต่างๆในมหาวิทยาลัย จากบทบาท การควบคุม (Control) ให้มีบทบาทการกำกับ ดูแล หรือสนับสนุน (Monitoring and supervision) ให้ มากขึ้น

2. ส่งเสริมให้ผู้บริหารมีภาวะผู้นำมากยิ่งขึ้น

3. มีการปรับปรุงโครงสร้างเงินเดือน ค่าตอบแทน และผลประโยชน์เกื้อกูลอื่น ของบุคลากร ในมหาวิทยาลัย เพื่อสร้างขวัญกำลังใจบุคลากร

4. มีการร่วมมือทางวิชาการ การพัฒนามูลนิธิ กับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศให้มากยิ่งขึ้น

5. มีการบริหารจัดการในมหาวิทยาลัยตามหลักการองค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) และหลักการการจัดการความรู้ (Knowledge Management)

6. มีการวางแผนพัฒนามหาวิทยาลัยให้แน่นอนในอนาคต โดยมีการวางแผน กลยุทธ์ระยะยาว (Strategic Planning) และการวางแผนปฏิบัติการประจำปี (Operational Planning) ในทุกๆระดับของหน่วยงานในสังกัด

7. มีการปรับปรุงการบริหารงานโดยยึดหลักการบริหารจัดการที่ดี หรือหลักธรรมาภิบาล(Good Governance)

8. มีการจัดการด้านการบริหาร และด้านวิชาการโดยใช้เทคโนโลยีด้านการสื่อสาร เช่น การประชุม (Conference) การสอนทางไกล (E- learning) ให้มากยิ่งขึ้น

9. มีการปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารงบประมาณในรูปแบบ ระบบงบประมาณโดยมุ่งเน้นผลงาน (Performance-base Budgetting)

10. ให้มีการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ของฝ่ายบริหารมหาวิทยาลัย เช่น การดำรงตำแหน่งฝ่ายบริหารไม่เกิน 2 วาระและวาระไม่เกิน 5 ปี

11. ให้มีการแบ่งฝ่ายโครงสร้างการบริหารงานของมหาวิทยาลัย ให้มีความเป็นพลวัต มีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ง่าย

ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .784 .774 .772 .757 .720 .705 .662 .646 .535 .524 และ .498 ตามลำดับ มีค่าไอเกน เท่ากับ 23.642 และค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 37.527

องค์ประกอบที่ 2 เป้าหมายการดำเนินงานด้านสังคม

1. มหาวิทยาลัยจัดตั้งเครือข่ายด้านการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน

2. มหาวิทยาลัยจัดตั้งศูนย์หนังสือ และจัดพิมพ์ตำราต่าง ๆ ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและพุทธศิลป์ เพื่อเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนให้มากยิ่งขึ้น

3. มหาวิทยาลัยส่งเสริมสนับสนุนให้มี พุทธธรรมสัญจร โดยการเผยแพร่พุทธศาสนาเชิงรุก

4. มหาวิทยาลัยมีการอบรมด้านพระพุทธศาสนา และการจัดการศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้ประชาชนรัก และ หวงแหนศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง

5. มหาวิทยาลัยร่วมมือ และช่วยเหลือมหาเถรสมาคม ในการสร้างเครือข่ายบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6. มหาวิทยาลัยร่วมมือกับหน่วยงานอื่น เช่น สำนักพุทธศาสนา สภาวิจัยแห่งชาติ หรือองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเพื่อขอทุนการวิจัยให้แก่บุคลากรของมหาวิทยาลัยให้มากยิ่งขึ้น

7. มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานด้านศิลปวัฒนธรรม และด้านพุทธศิลป์ตามความพร้อม ในหน่วยงานในสังกัดของมหาวิทยาลัย

8. มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางด้านพุทธศิลป์ ทุกแขนงวิชา ทั้งด้านจิตรกรรม ประติมากรรม หรือสถาปัตยกรรมทั่วทุกภาคภูมิศาสตร์ในประเทศไทย

9. มหาวิทยาลัยจัดตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนาที่เป็นหน่วยงานเทียบเท่าคณะ เพื่อบริหารงานวิจัยของมหาวิทยาลัย

10. มหาวิทยาลัยมีการประสานงานการให้บริการทางสังคมกับศาสนิกชนอื่น เพื่อร่วมกันสร้างความเข้าใจอันดีของผู้นับถือศาสนาที่แตกต่างกัน

ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .788 .771 .761 .673 .639 .626 .614 .609 .529 และ .368 ตามลำดับ มีค่าไอเกน เท่ากับ 4.062 และค่าร้อยละของความแปรปรวน เท่ากับ 6.448

องค์ประกอบที่ 3 หลักการบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์

1. เปิดโอกาสให้สตรีเพศ และ ผู้บวชชีได้เข้ามาศึกษาเล่าเรียนได้มากยิ่งขึ้น

2. การรับนิสิตมีการเน้นการประเมินผู้สมัครทางด้านคุณธรรม จริยธรรม และ ความรู้เบื้องต้นทางพุทธศาสนาเป็นสำคัญ มากกว่าความรู้ทางวิชาการ

3. มีการขยายการผลิตบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษา ทั้งประกาศนียบัตร ปริญญาโท ปริญญาเอก ทางด้านพุทธศาสนาให้มากขึ้น

4. มีกำหนดหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไป (General education) ของทุกวิชา โดยเน้นความรู้เบื้องต้นทางพุทธศาสนา คุณธรรม จริยธรรม การดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (เปลี่ยนแปลง พ.ร.บ.)

5. มีโครงการผลิตบัณฑิตในสาขาวิชาการต่างๆ ร่วมกับสถาบันการศึกษาของ สงฆ์ ทั้งในและต่างประเทศ

6. มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญอันดับต้น ๆ ในการแก้ปัญหาสังคม และ ปัญหาส่วนบุคคล โดยอยู่บนพื้นฐานทางพุทธศาสนา

7. มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางการอบรมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับ ประชาชนในท้องที่บริการของมหาวิทยาลัย

8. มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์รวมในการศึกษา และปฏิบัติวิปัสสนา กัมมัฏฐานใน ท้องที่บริการของมหาวิทยาลัย

9. มีการเปิดโอกาสให้ทุกคนทั้งฆราวาส และ บรรพชิตได้เข้ามาศึกษาเล่า เรียนโดยไม่มีการจำกัดสัดส่วนการรับ

10. มีการเปิดหลักสูตรการสอน ภาคนอกเวลา หรือ หลักสูตรการสอนทางไกล (Distance Learning) เพื่อให้ฆราวาส หรือ บรรพชิตที่มีงานทำ หรืออยู่ไกลศูนย์วิทยบริการมีโอกาสศึกษาเล่าเรียนได้

11. มีการผลิตบัณฑิตในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและความสนใจของผู้เรียน

ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .751 .736 .717 .700 .694 .628 .621 .574 .534 .514 และ .421 ตามลำดับ มีค่าไอเกน เท่ากับ 3.583 และค่าร้อยละของความแปรปรวนเท่ากับ 5.687

องค์ประกอบที่ 4 การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา

1. มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางการให้ความรู้ในการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ที่ถูกต้อง แก่ประชาชนในเขตท้องที่บริการ

2. มหาวิทยาลัยร่วมมือกับศาสนสถาน และวัดต่าง ๆ เป็นเครือข่ายในการให้บริการสังคม

3. มหาวิทยาลัยสร้างระบบกลไก ให้มีการสื่อสารสองทางระหว่างมหาวิทยาลัย กับผู้รับบริการ

ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .812 .783 และ .774 ตามลำดับ มีค่าไอเกน เท่ากับ 2.426 และค่าร้อยละของความแปรปรวน เท่ากับ 3.850

องค์ประกอบที่ 5 การปกครองของสงฆ์

1. มหาวิทยาลัยมีบทบาทในการสนับสนุนการปกครองคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. มหาวิทยาลัยมีบทบาทในการแก้ไข ป้องกันหรือปราบปรามพฤติกรรมของภิกษุอนุกรัตทั่วไปในสังคม

3. มหาวิทยาลัยมีบทบาทในการส่งเสริมเด็กและเยาวชนของชาติสนใจในพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น

4. มหาวิทยาลัยเป็นต้นแบบในการเผยแพร่แนวปฏิบัติในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่ทำให้ลดภาระค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ตามฐานะของเจ้าภาพ เช่น พิธีกรรมการบวช พิธีกรรมการเกิด การตาย การแต่งงาน หรือขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .807 .764 .738 และ .539 ตามลำดับ มีค่าไอเกน เท่ากับ 2.371 และค่าร้อยละของความแปรปรวน เท่ากับ 3.764

องค์ประกอบที่ 6 การส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้

1. มหาวิทยาลัยส่งเสริม และ จัดผลิตสื่อ เผยแพร่ธรรม ในรูปแบบ VCD หรือ DVD แจกจ่ายแก่สถานศึกษา หรือ หน่วยงานต่าง ๆ
 2. มหาวิทยาลัยส่งเสริมให้บริการห้องสมุด จัดทำ Website บทเรียนทางพุทธศาสนาแบบ Online ให้แก่สังคม
 3. มหาวิทยาลัยส่งเสริมให้บุคลากรของมหาวิทยาลัยเป็นวิทยากรเผยแผ่ความรู้ทางพุทธศาสนาในทุก ๆ สถานที่ และโอกาส
 4. มหาวิทยาลัยมีการประสานงานจัดหาเงินทุน เพื่อจัดตั้งกองทุนวิจัยทางพุทธศาสนาให้ได้อย่างน้อยร้อยละ 10 ของงบประมาณของมหาวิทยาลัย
- ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .819 .811 .756 และ .670 ตามลำดับ มีค่าไอเกน เท่ากับ 1.974 และค่าร้อยละของความแปรปรวน เท่ากับ 3.133

องค์ประกอบที่ 7 การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

1. มหาวิทยาลัยพัฒนาการจัดทำวารสารทางการวิจัย โดยการตีพิมพ์เป็นประจำทั้งด้านภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ
 2. มหาวิทยาลัยมีการคัดเลือกผลงานด้านการวิจัยดีเด่นของบุคลากรและมีรางวัลเพื่อกระตุ้นให้บุคลากรทำการวิจัยให้มากขึ้น
 3. มหาวิทยาลัยเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมทางการวิจัย (Symposium) เสนอผลงานวิจัยทุก ๆ ปี
 4. มหาวิทยาลัยมีการแลกเปลี่ยน หรือร่วมมือกับนักวิจัยต่างประเทศ ให้วิจัยทางด้านพุทธศาสนาให้มากขึ้น
- ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .707 .685 .624 และ .555 ตามลำดับ มีค่าไอเกน เท่ากับ 1.742 และค่าร้อยละของความแปรปรวน เท่ากับ 2.766

องค์ประกอบที่ 8 การกระจายอำนาจ

1. ให้มีการแก้ไขปรับปรุงกระจายอำนาจการบริหารงานในหน่วยงานต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะการบริหารงานบุคคลและการบริหารงานงบประมาณให้เหมาะสมยิ่งขึ้น
2. ให้มีการแก้ไขปรับปรุงจำนวนและประเภทของคณะกรรมการสภาวิชาการ ให้เหมาะสม โดยประกอบด้วยคณะกรรมการฝ่ายบริหาร ฝ่ายวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ในลักษณะไตรภาคี

3. ให้มีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย เรื่ององค์ประกอบของคณะกรรมการสภามหาวิทยาลัย ทั้งจำนวนและประเภทของคณะกรรมการในลักษณะไตรภาคี

4. ให้มีการจัดรูปแบบการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยส่วนกลาง วิทยาเขต วิทยาลัยและหน่วยวิทยบริการ เช่นการแลกเปลี่ยนบุคลากรทางการสอน การย้ายโอนบุคลากร การใช้วัสดุอุปกรณ์อาคารสถานที่ เป็นต้น

ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .798 .797 .763 และ .532 ตามลำดับ มีค่าไอเกน เท่ากับ 1.471 และค่าร้อยละของความแปรปรวน เท่ากับ 2.355

องค์ประกอบที่ 9 การส่งเสริมการทำวิจัย

1. มหาวิทยาลัยร่วมมือในการทำวิจัยกับนักวิจัยต่างศาสนา เพื่อการเรียนรู้และความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา

2. มหาวิทยาลัยส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยที่เน้นทางพุทธศาสนาเป็นหลัก

3. มหาวิทยาลัยสนับสนุนเงินทุนวิจัยโดยใช้ลักษณะเด่นทางศักยภาพ บุคลากรและสภาพแวดล้อมทางบริบทของแต่ละภูมิภาคในประเทศไทย

ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .768 .778 และ .734 ตามลำดับ มีค่าไอเกน เท่ากับ 1.388 และค่าร้อยละของความแปรปรวน เท่ากับ 2.203

องค์ประกอบที่ 10 หลักสูตรพระพุทธศาสนา

1. มหาวิทยาลัยส่งเสริมและอนุรักษ์การเทศน์ของพระนักเทศน์ดั้งเดิม รวมทั้งการส่งเสริมพระนักเทศน์ด้วยวิธีการเทศน์แบบร่วมสมัยที่หลากหลาย

2. มหาวิทยาลัยรับเป็นภาระเป็นเจ้าภาพในการจัดทำหลักสูตร ตำรา นวัตกรรม/บาลี ให้มีคุณภาพและทันสมัย

3. มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูล และรายนามพระนักเทศน์ ตามเอกทัศคชของแต่ละรูปทั่วทุกภาคภูมิศาสตร์ ในประเทศไทยสำหรับเอกชนและหน่วยงาน ต่าง ๆ ได้ใช้ บริการให้ตรงตามวัตถุประสงค์

4. มหาวิทยาลัยมีบทบาทสำคัญและมีส่วนร่วมกับศูนย์กลางพระพุทธศาสนา แห่งโลก

ค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ .751 .688 .553 และ .368 ตามลำดับ มีค่าไอเกน เท่ากับ 1.303 และค่าร้อยละของความแปรปรวน เท่ากับ 2.068

2. ผลการสร้างรูปแบบอนาคตศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย: กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รูปแบบอนาคตศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย : กรณีศึกษามหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กำหนดเป็นภาพจำลองที่แสดงถึงโครงสร้างการบริหารงาน
ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบการบริหารงานมหาวิทยาลัยสงฆ์ไทยในอนาคต 3 ส่วนดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 หลักการ ประกอบด้วย 1 องค์ประกอบคือ

องค์ประกอบที่ 3 หลักการบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์

ส่วนที่ 2 เป้าหมาย ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบคือ

องค์ประกอบที่ 1 เป้าหมายการดำเนินงานขององค์กร

องค์ประกอบที่ 2 เป้าหมายการดำเนินงานด้านสังคม

ส่วนที่ 3 แนวดำเนินการ ประกอบด้วย 2 ด้านได้แก่

1. ด้านการบริหารองค์กร ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบคือ

องค์ประกอบที่ 4 การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา

องค์ประกอบที่ 5 การปกครองของสงฆ์

องค์ประกอบที่ 8 การกระจายอำนาจ

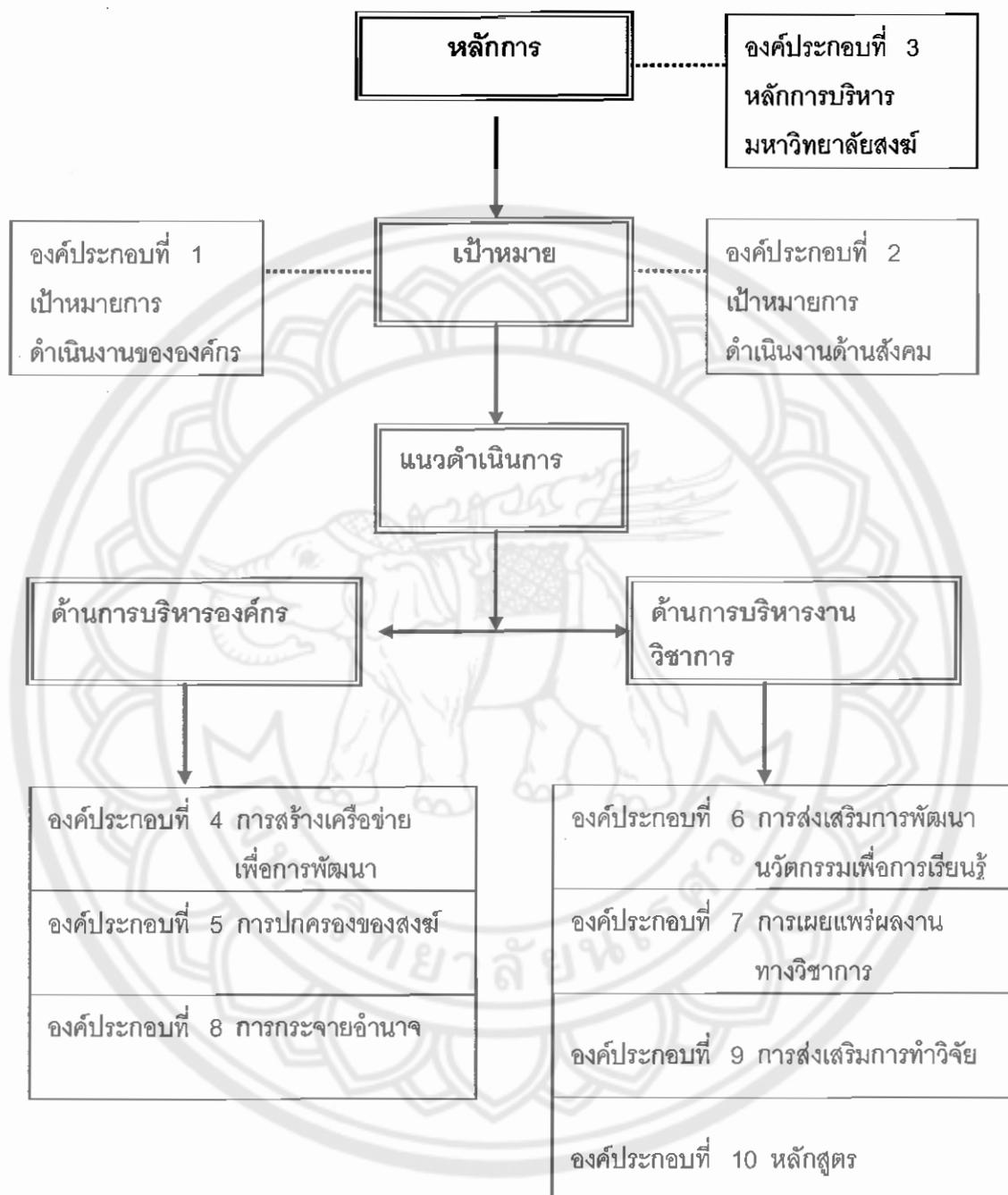
2. ด้านการบริหารงานวิชาการ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบคือ

องค์ประกอบที่ 6 การส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้

องค์ประกอบที่ 7 การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

องค์ประกอบที่ 9 การส่งเสริมการทำวิจัย

องค์ประกอบที่ 10 หลักสูตรพระพุทธศาสนา

ภาพ 8 แสดงโครงสร้างรูปแบบอนาคตศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย :
กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในอนาคต

จากแผนภาพโครงสร้างรูปแบบอนาคตศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย:
กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 หลักการ ประกอบด้วย 1 องค์ประกอบคือ

องค์ประกอบที่ 3 หลักการบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์

1. เปิดโอกาสให้สตรีเพศ และ ผู้บวชชีได้เข้ามาศึกษาเล่าเรียนได้มากยิ่งขึ้น
2. การรับนิสิตมีการเน้นการประเมินผู้สมัครทางด้านคุณธรรม จริยธรรม และความรู้เบื้องต้นทางพุทธศาสนาเป็นสำคัญ มากกว่าความรู้ทางวิชาการ
3. มีการขยายการผลิตบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษา ทั้งประกาศนียบัตร ปริญญาโท ปริญญาเอก ทางด้านพุทธศาสนาให้มากขึ้น
4. มีกำหนดหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไป (General education) ของทุกวิชาโดยเน้นความรู้เบื้องต้นทางพุทธศาสนา คุณธรรม จริยธรรม การดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (เปลี่ยนแปลง พ.ร.บ.)
5. มีโครงการผลิตบัณฑิตในสาขาวิชาการต่าง ๆ ร่วมกับสถาบันการศึกษาของสงฆ์ ทั้งในและต่างประเทศ
6. มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญอันดับต้น ๆ ในการแก้ปัญหาสังคม และปัญหาส่วนบุคคล โดยอยู่บนพื้นฐานทางพุทธศาสนา
7. มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางการอบรมคุณธรรม จริยธรรม สำหรับประชาชนในท้องที่บริการของมหาวิทยาลัย
8. มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์รวมในการศึกษา และปฏิบัติวิปัสสนา กัมมัฏฐานในท้องที่บริการของมหาวิทยาลัย
9. มีการเปิดโอกาสให้ทุกคนทั้งฆราวาส และ บรรพชิตได้เข้ามาศึกษาเล่าเรียนโดยไม่มี การจำกัดสัดส่วนการรับ
10. มีการเปิดหลักสูตรการสอน ภาคนอกเวลา หรือ หลักสูตรการสอนทางไกล (Distance Learning) เพื่อให้ฆราวาส หรือ บรรพชิตที่มีงานทำ หรืออยู่ไกลศูนย์วิทยบริการมี โอกาสศึกษาเล่าเรียนได้
11. มีการผลิตบัณฑิตในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและ ความสนใจของผู้เรียน

ส่วนที่ 2 เป้าหมาย ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบคือ

องค์ประกอบที่ 1 เป้าหมายการดำเนินงานขององค์กร

1. มีการปรับเปลี่ยนบทบาทของหน่วยงานต่างๆในมหาวิทยาลัย จากบทบาทการควบคุม (Control) ให้มีบทบาทการกำกับ ดูแล หรือสนับสนุน (Monitoring and supervision) ให้มากขึ้น
2. ส่งเสริมให้ผู้บริหารมีภาวะผู้นำมากยิ่งขึ้น
3. มีการปรับปรุงโครงสร้างเงินเดือน ค่าตอบแทน และผลประโยชน์เกื้อกูลอื่นของบุคลากร ในมหาวิทยาลัย เพื่อสร้างขวัญกำลังใจบุคลากร
4. มีการร่วมมือทางวิชาการ การพัฒนาบุคลากร กับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศให้มากยิ่งขึ้น
5. มีการบริหารจัดการในมหาวิทยาลัยตามหลักการองค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) และหลักการการจัดการความรู้ (Knowledge Management)
6. มีการวางแผนพัฒนามหาวิทยาลัยให้แน่นอนในอนาคต โดยมีการวางแผนกลยุทธ์ระยะยาว (Strategic Planning) และการวางแผนปฏิบัติการประจำปี (Operational Planning) ในทุก ๆ ระดับของหน่วยงานในสังกัด
7. มีการปรับปรุงการบริหารงานโดยยึดหลักการบริหารจัดการที่ดี หรือหลักธรรมาภิบาล (Good Governance)
8. มีการจัดการด้านการบริหาร และด้านวิชาการโดยใช้เทคโนโลยีด้านการสื่อสาร เช่น การประชุม (Conference) การสอนทางไกล (E- learning) ให้มากยิ่งขึ้น
9. มีการปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารงบประมาณในรูปแบบ ระบบงบประมาณโดยมุ่งเน้นผลงาน (Performance-base Budgeting)
10. ให้มีการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ของฝ่ายบริหารมหาวิทยาลัย เช่น การดำรงตำแหน่งฝ่ายบริหารไม่เกิน 2 วาระและวาระไม่เกิน 5 ปี
11. ให้มีการแบ่งฝ่ายโครงสร้างการบริหารงานของมหาวิทยาลัย ให้มีความเป็นพลวัต มีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ง่าย

องค์ประกอบที่ 2 เป้าหมายการดำเนินงานด้านสังคม

1. มหาวิทยาลัยจัดตั้งเครือข่ายด้านการทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน

2. มหาวิทยาลัยจัดตั้งศูนย์หนังสือ และจัดพิมพ์ตำราต่าง ๆ ทางด้านศิลปวัฒนธรรม และพุทธศิลป์ เพื่อเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนให้มากยิ่งขึ้น
 3. มหาวิทยาลัยส่งเสริมสนับสนุนให้มี พุทธธรรมสัญจร โดยการเผยแพร่พุทธศาสนาเชิงรุก
 4. มหาวิทยาลัยมีการอบรมด้านพระพุทธศาสนา และการจัดการศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้ประชาชนรัก และ ห่วงเห่นศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง
 5. มหาวิทยาลัยร่วมมือ และช่วยเหลือมหาเถรสมาคม ในการสร้างเครือข่ายบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
 6. มหาวิทยาลัยร่วมมือกับหน่วยงานอื่น เช่น สำนักพุทธศาสนา สภาวิจัยแห่งชาติ หรือองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเพื่อขอทุนการวิจัยให้แก่บุคลากรของมหาวิทยาลัยให้มากยิ่งขึ้น
 7. มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานด้านศิลปวัฒนธรรม และด้านพุทธศิลป์ ตามความพร้อม ในหน่วยงานในสังกัดของมหาวิทยาลัย
 8. มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางด้านพุทธศิลป์ ทุกแขนงวิชา ทั้งด้านจิตรกรรม ประติมากรรม หรือสถาปัตยกรรมที่ทุกภาคภูมิศาสตร์ในประเทศไทย
 9. มหาวิทยาลัยจัดตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนาที่เป็นหน่วยงานเทียบเท่าคณะ เพื่อบริหารงานวิจัยของมหาวิทยาลัย
 10. มหาวิทยาลัยมีการประสานงานการให้บริการทางสังคมกับศาสนิกชนอื่น เพื่อร่วมกันสร้างความเข้าใจอันดีของผู้นับถือศาสนาที่แตกต่างกัน
- ส่วนที่ 3 แนวดำเนินการ ประกอบด้วย 2 ด้านได้แก่
1. ด้านการบริหารองค์กร ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบคือ
 - องค์ประกอบที่ 4 การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา
 1. มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางการให้ความรู้ในการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่ถูกต้อง แก่ประชาชนในเขตท้องที่บริการ
 2. มหาวิทยาลัยร่วมมือกับศาสนสถาน และวัดต่าง ๆ เป็นเครือข่ายในการให้บริการสังคม
 3. มหาวิทยาลัยสร้างระบบกลไก ให้มีการสื่อสารสองทางระหว่างมหาวิทยาลัยกับผู้รับบริการ

องค์ประกอบที่ 5 การปกครองของสงฆ์

1. มหาวิทยาลัยมีบทบาทในการสนับสนุนการปกครองคณะสงฆ์ที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. มหาวิทยาลัยมีบทบาทในการแก้ไข ป้องกันหรือปราบปรามพฤติกรรมของภิกษุ นอกกรีตทั่วไปในสังคม

3. มหาวิทยาลัยมีบทบาทในการส่งเสริมเด็กและเยาวชนของชาติสนใจในพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น

4. มหาวิทยาลัยเป็นต้นแบบในการเผยแพร่แนวปฏิบัติในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่ทำให้ลดภาระค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ตามฐานะของเจ้าภาพ เช่น พิธีกรรมการบวช พิธีกรรมการเกิด การตาย การแต่งงาน หรือขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

องค์ประกอบที่ 8 การกระจายอำนาจ

1. ให้มีการแก้ไขปรับปรุงกระจายอำนาจการบริหารงานในหน่วยงานต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะการบริหารงานบุคคลและการบริหารงานงบประมาณให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

2. ให้มีการแก้ไขปรับปรุงจำนวนและประเภทของคณะกรรมการสภาวิชาการให้เหมาะสม โดยประกอบด้วยคณะกรรมการฝ่ายบริหาร ฝ่ายวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ในลักษณะไตรภาคี

3. ให้มีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย เรื่ององค์ประกอบของคณะกรรมการสภามหาวิทยาลัย ทั้งจำนวนและประเภทของคณะกรรมการในลักษณะไตรภาคี

4. ให้มีการจัดรูปแบบการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยส่วนกลาง วิทยาเขต วิทยาลัยและหน่วยวิทยบริการ เช่น การแลกเปลี่ยนบุคลากรทางการสอน การย้ายโอนบุคลากร การใช้วัสดุอุปกรณ์อาคารสถานที่ เป็นต้น

2. ด้านการบริหารงานวิชาการ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบคือ

องค์ประกอบที่ 6 การส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้

1. มหาวิทยาลัยส่งเสริม และ จัดผลิตสื่อ เผยแพร่ธรรม ในรูปแบบ VCD หรือ DVD แจกจ่ายแก่สถานศึกษา หรือ หน่วยงานต่าง ๆ

2. มหาวิทยาลัยส่งเสริมให้บริการห้องสมุด จัดทำ Website บทเรียนทางพุทธศาสนาแบบ Online ให้แก่สังคม

3. มหาวิทยาลัยส่งเสริมให้บุคลากรของมหาวิทยาลัยเป็นวิทยากรเผยแผ่ความรู้ทางพุทธศาสนาในทุก ๆ สถานที่ และโอกาส

4. มหาวิทยาลัยมีการประสานงานจัดหาเงินทุน เพื่อจัดตั้งกองทุนวิจัยทางพุทธศาสนาให้ได้อย่างน้อยร้อยละ 10 ของงบประมาณของมหาวิทยาลัย

องค์ประกอบที่ 7 การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ

1. มหาวิทยาลัยพัฒนาการจัดทำวารสารทางการวิจัย โดยการตีพิมพ์เป็นประจำทั้งด้านภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ

2. มหาวิทยาลัยมีการคัดเลือกผลงานด้านการวิจัยดีเด่นของบุคลากรและมีรางวัลเพื่อกระตุ้นให้บุคลากรทำการวิจัยให้มากขึ้น

3. มหาวิทยาลัยเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมทางการวิจัย (Symposium) เสนอผลงานวิจัยทุก ๆ ปี

4. มหาวิทยาลัยมีการแลกเปลี่ยน หรือร่วมมือกับนักวิจัยต่างประเทศ ให้วิจัยทางด้านพุทธศาสนาให้มากขึ้น

องค์ประกอบที่ 9 การส่งเสริมการทำวิจัย

1. มหาวิทยาลัยร่วมมือในการทำวิจัยกับนักวิจัยต่างศาสนา เพื่อการเรียนรู้และความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา

2. มหาวิทยาลัยส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยที่เน้นทางพุทธศาสนาเป็นหลัก

3. มหาวิทยาลัยสนับสนุนเงินทุนวิจัยโดยใช้ลักษณะเด่นทางศักยภาพบุคลากรและสภาพแวดล้อมทางบริบทของแต่ละภูมิภาคศาสตร์ในประเทศไทย

องค์ประกอบที่ 10 หลักสูตรพระพุทธศาสนา

1. มหาวิทยาลัยส่งเสริมและอนุรักษ์การเทศน์ของพระนักเทศน์ดั้งเดิม รวมทั้งการส่งเสริมพระนักเทศน์ด้วยวิธีการเทศน์แบบร่วมสมัยที่หลากหลาย

2. มหาวิทยาลัยรับเป็นภาระเป็นเจ้าภาพในการจัดทำหลักสูตร ตำรานักธรรม/บาลี ให้มีคุณภาพและทันสมัย

3. มหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูล และรายนามพระนักเทศน์ ตามเอกทัศของแต่ละรูปทั่วทุกภาคภูมิศาสตร์ ในประเทศไทยสำหรับเอกชนและหน่วยงาน ต่าง ๆ ได้ให้บริการให้ตรงตามวัตถุประสงค์

4. มหาวิทยาลัยมีบทบาทสำคัญและมีส่วนร่วมกับศูนย์กลางพระพุทธศาสนาแห่งโลก

3. ผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในอนาคต

3.1 ผลการประเมินภาพรวมของรูปแบบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในอนาคต เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยได้แก่ ด้านความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาได้แก่ด้านความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และด้านความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

3.1.1 ด้านความเหมาะสม องค์ประกอบที่อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยมากอยู่ในอันดับต้น ๆ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 6 รองลงมาได้แก่ องค์ประกอบที่ 4 และองค์ประกอบที่ 10 ส่วนองค์ประกอบอื่น ๆ อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุดทุกองค์ประกอบ

3.1.2 ด้านความเป็นไปได้ องค์ประกอบที่อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยมากอยู่ในอันดับต้น ๆ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 6 รองลงมาได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 และองค์ประกอบที่ 2 ส่วนองค์ประกอบอื่น ๆ อยู่ในระดับมากทุกองค์ประกอบ

3.1.3 ด้านความเป็นประโยชน์ องค์ประกอบที่อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยมากอยู่ในอันดับต้น ๆ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 4 รองลงมาได้แก่ องค์ประกอบที่ 3 และองค์ประกอบที่ 1 ส่วนองค์ประกอบอื่น ๆ อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุดทุกองค์ประกอบ

3.2 ผลการประเมินรายองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในอนาคต ปรากฏดังนี้

3.2.1 องค์ประกอบที่ 1 ความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

3.2.2 องค์ประกอบที่ 2 ความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

3.2.3 องค์ประกอบที่ 3 ด้านความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

3.2.4 องค์ประกอบที่ 4 ความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

3.2.5 องค์ประกอบที่ 5 เรียงจากมากไปหาน้อยได้แก่ ความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

3.2.6 องค์ประกอบที่ 6 ความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

3.2.7 องค์ประกอบที่ 7 ความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาได้แก่ เป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

3.2.8 องค์ประกอบที่ 8 เป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

3.2.9 องค์ประกอบที่ 9 เป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก

3.2.10 องค์ประกอบที่ 10 ความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุดรองลงมาได้แก่ เป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในอนาคต มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลตามลำดับ ดังนี้

1. จากผลการสร้างรูปแบบอนาคตศึกษามหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในอนาคตพบว่า รูปแบบอนาคตของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ประกอบด้วยองค์ประกอบการบริหารงาน 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 หลักการ ส่วนที่ 2 เป้าหมาย และส่วนที่ 3 แนวดำเนินการ แต่การบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในปัจจุบันแบ่งการบริหารออกเป็น 7 ด้าน ได้แก่ ด้านโครงสร้างของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ด้านการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ด้านการผลิตบัณฑิตและการพัฒนาหลักสูตรของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ด้านการบริการสังคมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ด้านการวิจัยและพัฒนาของมหาวิทยาลัย ด้านทุนบำรุงศาสนาและศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย และด้านการส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ของมหาวิทยาลัย ดังนั้นรูปแบบการบริหารจัดการในอนาคตที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้จึงมีความแตกต่างจากการบริหารจัดการในปัจจุบัน โดยเฉพาะในเรื่องการจัดโครงสร้างการบริหารจัดการจะมีความชัดเจนทั้งในด้านหลักการ เป้าหมายและแนวดำเนินการทั้งทางโลกและ

ทางธรรม ซึ่งสอดคล้องกับพรชูลี อาชวอำรุง (2546) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารงานของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในอนาคต พบว่า รูปแบบการบริหารจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในอนาคต มีลักษณะที่เป็นโครงสร้างองค์กรที่มีการแบ่งแยกอำนาจในการบริหารงานวิชาการ คือ ฝ่ายวิชาการ และฝ่ายนิสิต ออกจากการบริหารงานฝ่ายบริหาร บริการและสวัสดิการ ทั้งนี้ เพื่อคำนึงถึงหลักการอุดมศึกษา ซึ่งเน้นงานวิชาการ งานวิจัยและงานผลิตบัณฑิตเป็นหลัก จึงถือว่างานบริหารทั่วไป งานบริการและสวัสดิการ เป็นงานฝ่ายสนับสนุน ซึ่งโครงสร้างการบริหารงานของมหาวิทยาลัยในทวีปยุโรป ทวีปอเมริกา และทวีปเอเชียบางส่วนก็มีการแบ่งแยกอำนาจเช่นกันแต่ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงรูปแบบพลวัตร มาตรฐานการบริหารจัดการ ความสัมพันธ์ระหว่างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกับรัฐ และเอกลักษณ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และยังสอดคล้องกับ ชัญญา อภิบาลกุล (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารการศึกษา สถาบันการศึกษาสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นการบริหารการศึกษาแบบผสมผสานระหว่างระบบอุปถัมภ์ กับระบบราชการ มาเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐไม่อยู่ในระบบราชการ ซึ่งรูปแบบการบริหารการศึกษาแบ่งเป็น 3 กลุ่มงานคือ กลุ่มบริหารงานทั่วไป กลุ่มสนับสนุนวิชาการ และกลุ่มจัดการเรียนการสอน (ได้แก่ วิทยาลัยสงฆ์) และกลืนประทุมทองนาค (2530, บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบของห้องสมุดวิทยาลัยครูในอนาคต พบว่า รูปแบบของห้องสมุดวิทยาลัยครูในอนาคตประกอบด้วย 1) ด้านโครงสร้างและการบริหาร 2) ด้านการบริการ 3) ด้านงบประมาณ 4) ด้านบุคลากร 5) ด้านทรัพยากร 6) ด้านอาคารห้องสมุดและครุภัณฑ์ และ 7) ด้านความร่วมมือระหว่างห้องสมุด และซึ่งการจัดโครงสร้างต่าง ๆ ให้มีความชัดเจนจะทำให้มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติเป็นอย่างดี

2. จากผลการประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในอนาคต พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยด้านที่อยู่ในระดับมากที่สุดได้แก่ ความเป็นประโยชน์ และด้านความเหมาะสมส่วนด้านความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก จากผลการประเมินรูปแบบทั้งสามด้านดังกล่าวจะอยู่ในระดับมากขึ้นไปทุกด้านนั้น แสดงให้เห็นถึงรูปแบบดังกล่าวมีรายละเอียดที่สมเหตุสมผล สามารถบรรยายองค์ประกอบได้ชัดเจนทำให้นำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวาง และการประเมินได้จากการประเมินโดยผู้บริหารการจัดการศึกษาโดยตรง จึงเป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับกฎ ระเบียบทางราชการ มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติไม่ใช่เรื่องเพ้อฝัน และเป็นประโยชน์สามารถนำไปใช้ได้ และนอกจากนี้ผลการตรวจสอบรูปแบบของผู้เชี่ยวชาญ

และผลการประเมินจากผู้บริหารสถาบันมีความเห็นไปในทางเดียวกัน กล่าวคือ ผลการประเมินอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุดทุกด้านซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด จึงอาจกล่าวได้ว่ารูปแบบมีความชัดเจนง่ายต่อการทำความเข้าใจไม่ซับซ้อนและผ่านการตรวจสอบอย่างเป็นระบบและเชื่อถือได้

3. หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต พุทธศักราช 2550 ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในปัจจุบัน ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตรไว้ 2 ข้อ คือ 1) เพื่อให้บัณฑิตมีความรู้เกี่ยวกับวิชาการทางพระพุทธศาสนา สำหรับประยุกต์เข้ากับศาสตร์สาขาต่าง ๆ อันจะอำนวยประโยชน์แก่การดำเนินชีวิต การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม 2) เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา สำหรับพัฒนาบุคคลให้มีความสมดุลในด้านกายภาพ สังคม จิตใจและปัญญา

จากวัตถุประสงค์ของหลักสูตรจะเห็นว่ามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเน้นด้านพระพุทธศาสนาเป็นหลัก แต่รูปแบบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทยในอนาคตที่ได้จากการวิจัยเป็นรูปแบบที่เปิดกว้าง เป็นการจัดการศึกษาสำหรับคนทุกเพศทุกวัย ดังนั้นในอนาคตอาจต้องมีการแก้ไขพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเพื่อให้สามารถเปิดหลักสูตรทางวิทยาศาสตร์หรือหลักสูตรอื่น ๆ ในการผลิตบัณฑิตด้านนั้น ๆ และยังคงเน้นทางด้านพระพุทธศาสนาเป็นหลัก การจัดการศึกษาในอนาคตดังกล่าวสอดคล้องกับเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2550) ที่ได้ศึกษาแนวโน้มสำคัญของการศึกษาไทยใน 5 ปีข้างหน้าพบว่าหลักสูตรใหม่จะเกิดขึ้นจำนวนมากอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันในด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ทำให้คนในสังคมต้องการเพิ่มความรู้ความสามารถให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นอาจเกิดหลักสูตรนานาชาติมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากสภาพยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเชื่อมโยงการจัดการศึกษาที่มีความเป็นสากลมากขึ้นเพราะความมีการเชื่อมโยงในทุกด้านร่วมกันทั่วโลก ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายองค์ความรู้ กฎกติกา การดำเนินการด้านต่าง ๆ ทั้งการค้า การลงทุน การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เชื่อมต่อกัน ประกอบการเปิดเสรีทางการศึกษา ส่งผลให้เกิดการหลั่งไหลหลักสูตรการเรียนการสอน บุคลากรด้านการสอน หลักสูตรจากสถาบันการศึกษาต่างประเทศเข้าสู่ไทย อันมีผลทำให้เกิดการเปรียบเทียบและผลักดันให้สถาบันการศึกษาไทยต้องพัฒนาการจัดการศึกษาที่มีความเป็นสากลที่เป็นที่ยอมรับ อีกทั้งการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนกับนานาประเทศของไทย และนอกจากนี้หลักสูตรต้องสอดคล้องกับสังคมและชุมชน ซึ่งเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ได้จากผลงานวิจัยจึงมีเป้าหมายด้านการดำเนินงานขององค์กรและด้านสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ กุลวิภา ชิพรับสุข (ม.ป.ป., บทคัดย่อ) ได้ศึกษาอนาคตภาพการจัดการศึกษาโดยครอบครัวใน

ทศวรรษหน้า พบว่า รัฐควรเปิดกว้างในเรื่องการจดทะเบียน โดยจัดตั้งหน่วยงานกลางเพื่อทำหน้าที่ดูแลในเรื่องการจดทะเบียนขอจัดตั้งและเทียบโอนผลการเรียนมีองค์กรซึ่งทำหน้าที่ศึกษาวิเคราะห์ วิจัย และสร้างนวัตกรรม และวิลาวัณย์ จารุอรียานนท์ (2543) ที่ได้ศึกษาแนวโน้มการจัดโปรแกรมนานาชาติระดับบัณฑิตศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวง มหาวิทยาลัยในทศวรรษหน้า พ.ศ. 2543-2552 พบว่า การจัดการศึกษาในด้านแนวคิดจะมุ่งเน้นคุณภาพมาตรฐานให้เป็นที่ยอมรับของนานาชาติ โดยต้องมีทิศทาง กลุ่มเป้าหมายและแนวทางการควบคุมคุณภาพที่ชัดเจน ด้านจุดมุ่งหมาย มุ่งพัฒนาและยกระดับบุคลากรของสถาบันอุดมศึกษาไทยให้สู่มาตรฐานสากล ด้านหลักสูตรมีมาตรฐานสากล ใช้ภาษาต่างประเทศเป็นสื่อในการเรียนการสอนและด้านการจัดการศึกษา และยังสอดคล้องกับสมบูรณ ดันยะ (2541, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาค่านิยมทางการศึกษาของไทย: อดีต ปัจจุบัน อนาคต พบว่า ค่านิยมทางการศึกษาของไทยในอนาคต จะมีอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2542 - 2555 การศึกษาเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินไปตลอดชีวิต การศึกษาช่วยเปิดโลกทัศน์ให้กว้างขึ้น การเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เป็นสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพ การศึกษาเป็นสิ่งที่ไร้ขอบเขตเกิดขึ้นได้กับทุกคน ทุกเวลาและทุกสถานที่ การศึกษาทำให้มีทางเลือกในชีวิตมากขึ้น การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนทั้งในด้านความรู้ ทักษะและคุณธรรม การศึกษาช่วยให้มีชีวิตอยู่ได้ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและการศึกษาเป็นการปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม ตามลำดับ

4. ด้านเป้าหมายการดำเนินงานขององค์กรตามผลงานวิจัย ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างขององค์กรในอนาคตอาจมีการปรับเปลี่ยนตามกระแสของมหาวิทยาลัยโลก ส่วนในด้านโครงสร้างของกรรมการสภาวิชาการนั้นในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มาตรา 20 กำหนดให้ผู้บริหารในระดับต่างเป็นกรรมการสภาวิชาการ (พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช, 2540, หน้า 15 - 24) หากมีการขยายหน่วยงานเพิ่มขึ้น จำนวนกรรมการก็จะมีจำนวนมากขึ้น ดังนั้นในอนาคตอาจต้องมีการแก้ไขพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเกี่ยวกับคณะกรรมการสภาวิชาการ โดยอาจกำหนดเป็นแบบไตรภาคี กล่าวคือ ผู้แทนผู้บริหาร ผู้แทนคณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และผู้แทนผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งการแก้ไขและกำหนดระเบียบเกี่ยวกับคณะกรรมการสภาวิชาการ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัย รูปแบบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในประเทศไทย: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในอนาคต ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้การบริหารจัดการในอนาคตมีความทันสมัย และจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างแท้จริง ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนะให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำผลการวิจัยไปใช้ดังนี้

1. ด้านเป้าหมาย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรกำหนดเป้าหมายด้านคุณภาพของบัณฑิตให้มีความชัดเจนและเป็นไปได้ เช่น เป็นผู้นำด้านจิตใจ ใช้คุณธรรมนำปัญญา คิดกว้าง มองไกล และมีใจศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา โดยมีปรับปรุงระบบการคัดเลือกผู้เข้ารับศึกษา พัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้ ให้สอดคล้องและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางโลกและการพัฒนาองค์ความรู้การวิจัยเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในทางพระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสม

2. ด้านบริหารองค์กร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรมุ่งให้บริการวิชาการแก่สังคมด้านการเผยแผ่ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ด้วยสื่อที่หลากหลายช่องทางเพื่อให้สังคมเข้าถึงพระพุทธศาสนา และสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับคณะสงฆ์และหน่วยงานภายนอกเพื่อให้การบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่สังคม ตลอดจนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาพระพุทธศาสนาโลก

3. ด้านการบริหารงานวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรมีการกำหนดหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต ให้มีความสอดคล้องกับสังคมและชุมชนในอนาคต โดยให้วิชาพระพุทธศาสนานำวิชาการทางโลก เพื่อให้มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และควรมีหลักสูตรที่เปิดกว้าง มีความยืดหยุ่น และมุ่งเน้นคุณภาพมาตรฐานให้เป็นที่ยอมรับของสากล รวมทั้งเป็นทางเลือกให้กับบรรพชิตและคฤหัสถ์

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาแนวทางการนำรูปแบบมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในอนาคตสู่การปฏิบัติ โดยกำหนดโครงสร้างตามองค์ประกอบที่ได้จากงานวิจัย โดยอาศัยการพัฒนาองค์การและองค์ประกอบทางการเมือง โดยทำการศึกษานำร่อง (Pilot Study) ซึ่งกรอบการศึกษาควรประกอบด้วย 1) การนำแนวทางการดำเนินงานตามรูปแบบมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในอนาคตสู่การปฏิบัติ 2) การสนับสนุนจากสภามหาวิทยาลัย และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3) กำหนดตัวบ่งชี้เพื่อการเปลี่ยนแปลงของมหาวิทยาลัยสงฆ์ 4) การพัฒนาแนวทางการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางปฏิบัติของมหาวิทยาลัยในทุกส่วนงาน

2. ควรมีการวิจัยพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมกับมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย ในอนาคตเพื่อให้การศึกษาเป็นไปในทางที่สังคมไทยต้องการและสอดคล้องกับสังคมโลก

3. ควรมีการศึกษาวิจัยรูปแบบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อเปรียบเทียบกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

